

TOPLULUK TASARIMI*

A. GİRİŞ

Topluluk Markası 1993 tarihinde kabul edilen bir Tüzükle hayata geçmişti¹. Marka Tüzüğü ile kurulan *Office for Harmonization in the Internal Market-Trade Marks and Designs (OHIM)*, 1 Nisan 1996 tarihinden itibaren Topluluk Markası başvurularını kabule başlamıştır. O tarihten itibaren, 2001'in sonuna kadar yaklaşık 250.000 başvuru yapılmış ve bunların yaklaşık 135.000'ni Topluluk Markası olarak tescil edilmiştir².

Topluluk Hukukunda tasarımlara ilişkin çalışmalar 1960'lı yılların başına dayanır. Ancak bu konudaki ilk önemli adım, 1991 tarihinde konuya ilişkin *Green Paper*'in yayımlanması ile atılmıştır³. Daha sonra, 1993 tarihinde tasarımlara ilişkin Yönerge ve Tüzük Tasarıları kabul edilmiştir⁴. Yönerge, birkaç kez değişiklik geçirerek 1998'de yürürlüğe girmiştir⁵. Yönergenin amacı, üye ülkeler arasında tasarım mevzuatını uyumlaştırmaktır. Topluluk organları bir adım daha atarak bu kez tasarımlara ilişkin Tüzüğü yürürlüğe koymuştur⁶. Tüzüğün kabulü, tasarımlar bakımından önemli bir gelişmedir. Gerçekten 6 Mart 2002 tarihinde yürürlüğe giren 6/2002 Numaralı Konsey Tüzüğü ile artık *Avrupa Birliğinde Topluluk Tasarım hakkı adında yeni bir fikri hak doğmuştur*. Topluluk Tasarımına ilişkin Uygulama Yönetmeliği (*Implementing Regulation*) üzerindeki çalışmalar sürmekte olup, anılan Yönetmeliğin 2002'nin yazında yürürlüğe girmesi beklenmektedir. *OHIM*, tasarım başvurularıyla ilgili hazırlıklarını sürdürmektedir. Ancak, henüz tasarım başvurusu kabul etmemektedir. *OHIM*, muhtemelen 2003 yılının başından itibaren başvuruları kabul etmeye başlayacaktır.

Benelüks ülkeleri (Belçika, Hollanda ve Lüksemburg) bir tarafa bırakılırsa, diğer fikri haklarda olduğu gibi tasarımların korunması bakımından da, dünyada ülkesellik ilkesi benimsenmiştir. Ülke gereği, tasarım sahipleri, koruma için her ülkede ayrı ayrı tescil yaptırarak o ülkenin hukukuna göre koruma elde edebilmektedir. Bu ilke, hak sahipleri bakımından önemli maliyet ve emek harcaması anlamına gelmektedir. Bu durum, Ortak Pazardaki ticaretin önünde önemli bir engel teşkil etmektedir. İşte bu nedenle, Tüzük ile ülkesel koruma yerine, bölgesel koruma ilkesi getirilmiş ve markalarda olduğu gibi tasarımlar bakımından da tek hukuk oluşturulmuştur.

Önemle belirtmelidir ki, Topluluk Hukuku, tasarımların başvuru ve tescili gibi sadece şekli işlemlere uygulanmakla kalmamakta, aynı zamanda koruma şartları ve hükümsüzlük gibi esasa ilişkin (maddi hukuk) konularda da uygulama alanı bulmaktadır. O nedenle, Tüzüğün düzenlemesi, markalara ilişkin Madrid Anlaşması ve Madrid Protokolü ve hatta Türkiye'nin 2000 yılında taraf olduğu Avrupa Patenti Sözleşmesindeki⁷ koruma sisteminden daha ileri bir düzenlemeyi içermektedir. Kısacası, Topluluk Markasında olduğu gibi Topluluk Tasarımı bakımından getirilen koruma ile 15 AB ülkesini kapsayacak şekilde bölgesel koruma sağlanmıştır. Deyim yerindeyse, 15 ülke tek ülke gibi mütalaa edilerek bir koruma sağlanmıştır.

B. TOPLULUK TASARIMINA İLİŞKİN DÜZENLEME

Yukarıda da belirtildiği gibi Topluluk Tasarımını hayata geçiren bu konudaki 6/2002 Sayılı Konsey Tüzüğüdür. Tüzük, 111 maddeden ibaret olup, burada sadece genel hatlarıyla bir inceleme yapılacaktır. Tüzüğün Topluluk Tasarımına ilişkin getirmiş olduğu ilkeler kısaca şunlardır:

- 1) Topluluk Markasının aksine, Topluluk Tasarımları bakımından tescilli ve tescilsiz olmak üzere iki tür koruma şekli benimsenmiştir (*two-tier approach*). Tescilli tasarımlar, başvuru tarihinden itibaren azami 25 yıl korunurken tescilsizler, Toplulukta kamuya sunmadan itibaren 3 yıl korunmaktadır (m.11-12). Kanun koyucu böylece, tekstil ve moda gibi kısa ömürlü ürünlere sahip sektörlerin ihtiyaçlarına cevap vermeyi amaçlamıştır.
- 2) Topluluk (Tescilli ve Tescilsiz) Tasarımı, bölünmez nitelikte (*unitary character*) olup, tüm Toplulukta geçerlidir. Topluluğun bir veya birkaç bölgesi ya da ülkesi için tescil edilemez, devredilemez, hükümsüz sayılamaz veya vazgeçilemez. Bu işlemlerin tamamı Topluluğun tümü bakımından yapılabilir [m.1/(3)]. Bu bağlamda Topluluk Tasarımı, üye ülke tasarımları gibi işlem görür (m.27).
- 3) Marka Tüzüğünde olduğu gibi, Topluluk Tasarımı bakımından da Tasarım Tüzüğü bağımsız bir şekilde (*autonomy*) uygulama alanı bulacaktır. Topluluk Tasarımına üye ülke hukuklarının uygulanabilmesi için bu yönde Tüzükte açık bir hüküm bulunması gerekir.
- 4) Topluluk Tasarım belgesi alabilmek için Topluluğa üye ülke vatandaşı olmak veya bu ülkelerde ikamet etmek şart değildir. Türk vatandaşları da başvuruda bulunabilir. Ancak, Topluluğa üye ülkelerin vatandaşı olmayanlar veya Toplulukta ikamet etmeyenler veya ticari merkezleri veya gerçek sınai ya da ticari müesseseleri bulunmayanlar, OHİM'deki işlemleri, ancak işlem yapmaya yetkili Tasarım Vekili eliyle yürütebilir (m.77). Demek ki, Topluluk Tasarım belgesi almak için Türkiye'den başvuruda bulunmak mümkündür. Ancak **başvuru haricindeki işlemleri** OHİM önünde yürütebilmek için yetkili Tasarım Vekiline ihtiyaç vardır. Buna karşılık, Toplulukta ikametgahı ya da sınai veya ticari müessesesi olanların böyle bir zorunluluğu bulunmamaktadır.
- 5) Topluluk (Tescilli ve Tescilsiz) Tasarımının koruma görmesi için yeni (*novelty*) ve ayırt edici nitelikte (*individual character*) olması gerekir (m.5-6). Kural olarak mutlak yenilik (dünyada yenilik) kabul edilmiştir. Ancak mutlak yenilik ilkesi, bazı düşüncelerle sınırlanmıştır. Bu bağlamda, daha önce Toplulukta kamuya sunulmamış olan tasarımlar için başvuruda bulunmak mümkündür. Ancak, Toplulukta ilgili sektörde faaliyet gösterenlerin ulaşabileceği bir yerde kamuya sunulmuş tasarımlar da yenilik vasfını yitirmiştir. Sözgelimi, Topluluğa uzak bir yerdeki müzede sergilenen bir tasarım için Topluluk Tasarım Belgesi almak mümkün olabilecektir. Buna karşılık, daha önce Türkiye'de kamuya sunulan bir tasarım için Topluluk Tasarım belgesi almak mümkün olmayacaktır.
- 6) Seçenek bırakmayan tasarımlar ile kamu düzeni ve genel ahlaka aykırı tasarımlar koruma görmez (m.8-9). Önemli tartışmalara neden olan tasarımların onarım amaçlı kullanımı (yedek parça tasarımları) konusunda herhangi bir çözüme varılamamıştır.

Şimdilik (*stand-still clause*), bu tür tasarımların korunmayacağı kabul edilmiştir (m.110)⁸. Sorunun çözümü şimdilik kaydıyla 2004'de bırakılmıştır.

- 7) Kamuya sunma bakımından tasarım sahibine, 12 aylık bir süre (*grace period*) tanınarak, tasarımının pazarda ticari başarısını test etme imkanı verilmiştir (m.7).
- 8) Topluluk Tescilli Tasarımı, sahibine patent benzeri bir hak bahşeder. Bu bağlamda hakkın sahibi, inhisari yetkileri (*exclusive rights*) haizdir. Buna karşılık Topluluk Tescilsiz Tasarımı, sadece taklide (kopyalamaya) karşı koruma sağlar (m.19). Tescilli ve tescilsiz korumanın en göze çarpan farkı budur.
- 9) Topluluk Tasarımı ile üye ülke tasarımları bir süre birlikte var olacaktır (*co-existence*). Bir süre sonra, şartlar elverirse üye ülke tasarımlarının ortadan kaldırılması planlanmaktadır. Demek ki, var olan ulusal tasarımların, ülkesel olarak korunması daha devam edecek olup, bunlar Topluluk Tasarımı olarak koruma görmeyecektir. Tüzükte, mevcut tasarımların, Topluluk Tasarımı olarak tesciline imkan tanıyan herhangi bir geçiş hükmü de bulunmamaktadır. Yukarıda anılan 12 aylık *grace perioda* ilişkin hüküm saklıdır (m.7).
- 10) Topluluk Tasarımları, ulusal tasarımlarda olduğu gibi, Paris Anlaşmasının 4. maddesi gereği 6 aylık rüçhan (öncelik) hakkından yararlanabilecektir.
- 11) Tüzükte, tasarım hakkının diğer fikri haklarda olduğu gibi, Toplulukta tükeneceği (*exhaustion of rights*) kabul edilmiştir (m.21). Bu nedenle, Topluluk Tasarımını haiz bir ürünün Topluluğun herhangi bir ülkesinde piyasaya sunulmasından sonra, tasarım sahibi tasarım hakkına dayanarak bu ürünün, diğer üye ülkelere ithaline engel olamaz. Buna karşılık, Topluluk ile Türkiye arasında Gümrük Birliği olmasına rağmen hak Türkiye bakımından tükenmemektedir. Bu nedenle, Topluluk Tasarım hakkı sahibi, Toplulukta dolaşıma giren söz konusu ürünün Türkiye'ye ithaline engel olabilecektir.
- 12) Tüzükte, tasarımlar bakımından kümülatif (çoklu) koruma ilkesi benimsenmiştir (m.96). Bu bağlamda bir çalışma şartları karşılıklı kaydıyla, Topluluk Tasarımı, Topluluk Markası olarak korunabileceği gibi fikri haklara ilişkin ulusal mevzuata göre de korunabilecektir. Hatta, koruma şartlarını karşılayan hem ulusal hem de Topluluk Tasarımı, üye ülkelerin fikir ve sanat eserleri mevzuatıyla korunması zorunlu hale getirilmiştir. Ancak üye ülkelere getirilen bu zorunluluk tasarımların; marka, patent ve faydalı model gibi diğer fikri haklarla da korunması bakımından getirilmemiş olup, bu konularda üye ülkeler serbest bırakılmıştır.
- 13) Topluluk Tasarımı elde etmek için; doğrudan veya Topluluğa üye ülkelerin fikri mülkiyet Ofisleri ya da Benelux Tasarım Ofisi yoluyla, *OHIM*'e başvurmak gerekir (m.35).
- 14) 1968 tarihli Locarno Anlaşması gereği, aynı sınıfa ait ürünlerin tasarımı için çoklu başvuruda (*multiple application*) bulunmak mümkündür. Süslemeler bakımından çoklu başvuruda bulunmak için tasarımların aynı sınıfa ait olması gerekmez (m.37).
- 15) *OHIM*, başvuruları, kural olarak şekli bakımdan inceler (*formal examination*). Ancak itiraz üzerine esas bakımdan da inceleme yapar (*substantive examination*) (m.45 ve 52 vd). Verilen kararlara karşı *OHIM*'in kendi bünyesinde temyize gidilebilir (m.55 vd).

OHIM'in Temyiz Kurulunun kararlarına karşı da 2 ay içinde Avrupa Topluluğu Mahkemesinde (*ATM*) temyize gidilebilir (m.61).

- 16) Tecavüz ve hükümsüzlük davaları Topluluk Tasarım Mahkemelerinde ileri sürülebilir. Her ülke hangi mahkemelerin, birinci ve ikinci derecede Topluluk Tasarım Mahkemesi olarak görevlendirildiğini Komisyona bildirecektir. Ayrıca Topluluk Tescilli Tasarımlarının hükümsüzlüğü, *OHIM* önünde de ileri sürülebilir (m.52).

C. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi tek başvuru ile 15 Topluluk üyesi ülkede tasarım korumasından faydalanmak mümkündür. Topluluk Markası, beklenenin üzerinde bir başarı elde etmiştir. Bu başarı, tasarımlar bakımından iyimser tahminlere neden olmaktadır. Tek başvuru ile sağlanan korumanın önemi düşünülecek olursa bu tahminlere hak vermek gerekir. Üstelik Tüzük, sadece başvuru ve tescil gibi işlemleri düzenlemekle kalmamakta, ayrıca koruma şartları, tecavüz ve hükümsüzlük gibi esasa ilişkin konuları da hükme bağlamaktadır. Böylece hak sahipleri, 15 üye ülkenin tasarım mevzuatını bilmek zorunda kalmayacak, sadece bu konudaki *supra-national* nitelikteki Topluluk Hukukunu bilmesi yeterli olacaktır. Bu düzenleme, tasarımcılar ve tasarım sahipleri bakımından önemli bir gelişmedir.

Burada son olarak belirtmek gerekir ki, tasarımların uluslararası düzeyde hak ettiği korumaya kavuşmadığı her fırsatta ifade edilmektedir. İstatistikler de bu görüşü doğrulamaktadır. Bu bağlamda Topluluk Tasarımı, uluslararası ticarete patent ve marka gibi diğer fikri hakların yanında tasarım korumasını da ön plana çıkaracaktır. Diğer bir deyişle, başta Amerika olmak üzere diğer ülkeler de tasarım mevzuatlarını günümüz ihtiyaçlarına uygun hale getirmek için harekete geçebilecektir. Nitekim Amerika, bu konudaki Topluluk Hukukunu yakından takip etmektedir⁹. Dolayısıyla, Topluluk Tasarımının, uluslararası arenada lokomotif işlevi göreceğini şimdiden söylemek yanlış olmayacaktır.

* Av. Dr. Cahit SULUK, ccsuluk@yahoo.com

¹ 40/94 Sayılı ve 20 Aralık 1993 tarihli Konsey Tüzüğü, ATRG, 14.1.1994, No. L 11.

² <http://oami.eu.int/en/diff/default.htm>

³ Introduction to the Green Paper on the Legal Protection of Industrial Design, III F/5131-EN, Brussels, June 1991.

⁴ Proposal for a European Parliament and Council Directive on the Legal Protection of Designs, (93/C 345/09) COM (93) 344 Final-COD 464 ATRG, 23.12.1993, No: C 345/14; Proposal for a Regulation on Community Design (94/C 29/02) COM (93) 342 Final, 3.12. 1993, ATRG, 31.1.1994, No: C 29/02.

⁵ Directive 98/71 EC of the European Parliament and of the Council of 13 October 1998 on the Legal Protection of Designs, ATRG, 28.10.1998, No: L 289/28.

⁶ 6/2002 Sayılı ve 12 Aralık 2001 tarihli Konsey Tüzüğü, ATRG, 5.1.2002 No: L 3/1.

⁷ RG., 12.7.2000, S.24107 Mükerrer.

⁸ Yedek parça tasarımlarının korunmasına ilişkin geniş bilgi için bkz. Cahit SULUK, Yedek Parça Tasarım Hakkının Korunması, Yargı yayınevi, Ankara 2001.

⁹ Rupert HUGHES: "Design Protection of Auto Spares: The Automotive Spares Industry Perspective", International Business Lawyer, March 1994, s.118.